

Sprawozdanie

komisji gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego
w sprawie podniesienia gospodarstwa nabiałowego.

Wysoki Sejmie!

Przed dwudziestu laty prawie wszystkie kraje północnej i zachodniej Europy zwróciły baczną uwagę na gospodarstwo nabiałowe, bo ówczesna produkcya nie tylko nie mogła zaspokoić wzrastających żądań zamorskich kolonij, ale nie wystarczyłyby na potrzeby zwiększającej się europejskiej ludności.

Zajęto się tem goręcej podnoszeniem mleczarstwa, że ono produkuje towar wywozowy, za który olbrzymie sumy z innych części świata uzyskać można, a zarazem wpływa bezpośrednio na rozwój hodowli bydła i najrychlej podnosi dobrobyt rolników.

Skutki usilnej pracy rządów i stowarzyszeń rolniczych zagranicą są istotnie zdumiewające i świadczą o trafności w wyborze środków i energii w ich wykonaniu. To też gdy w r. 1870 Szwecya, mająca tę samą ilość krów co Galicya, zaledwo mogła zaspokoić potrzebę miejscowej konsumcyi, już w r. 1882 sprzedała nadmiar produktów nabiałowych za 6 milionów koron, a zwiększając ciągle produkcję, doprowadziła do tego, że w r. 1888 sprzedała masła za 14 milionów koron. Mała Dania przed 10 laty sprzedawała masła za 3 miliony marek, a w r. 1888 za 30 milionów marek. Francya w tym samym roku exportowała masła i sera za 83 miliony franków, a Niemcy za 20 milionów marek. Galicya ma wszelkie warunki, ażeby przy dzisiejszej ilości krów sprzedawała rocznie masła za 7 milionów zł, a osiąga dotychczas zaledwo 1½ miliona zł. rocznie.

Komisya gospodarstwa krajowego pozwala sobie jeszcze przytoczyć niektóre dowody, że sprawa podniesienia gospodarstwa nabiałowego ma nie tylko rolnicze, ale społeczne znaczenie.

Stwierdzono urzędownie, że od czasu założenia włościańskich spółek nabiałowych w Szwecyi, ustąpiła tam zupełnie emigracya ubogich rolników poza granice kraju. Stwierdzono także w innych krajach, że w tych miastach, w których powstały mleczarnie na rzetelnych zasadach oparte, zmniejszyła się stanowczo śmiertelność między dziećmi. We wszystkich zaś okolicach, gdzie rozwinął się przemysł mleczarski, żyzność ziemi i cena jej znacznie się podniosły.

W pierwszych latach tego ogólnoeuropejskiego prądu podnoszenia gospodarstwa nabiałowego nie była Austria beczynną. Godzi się jednak przypomnieć, że prowincya, która pierwsza zrozumiała i oceniła ważność sprawy, była właśnie Galicya.

Gdy bowiem inne kraje wahały się jeszcze w wyborze środków, już krakowskie Towarzystwo rolnicze urządziło pierwszą w Austrii prowincjonalną wystawę nabiałową w Krakowie.

Później dopiero, bo w r. 1872, odbyła się w Wiedniu pierwsza międzynarodowa wystawa mleczarska, na której producenci galicyjscy najwyższe zdobyli nagrody.

Podczas gdy Towarzystwo rolnicze krakowskie zainicjowało sprawę w zachodniej części kraju wystawą mleczarską, Towarzystwo gospodarskie galicyjskie rozbudzało tę gałąź rolnictwa odczytami publicznymi wśród ziemian, osiadłych w wschodniej części kraju. Śmiało też powiedzieć można, że przez ubiegłych 20 lat nie odbyło się prawie żadne zgromadzenie obu Towarzystw rolniczych w Galicyi, na któremby nie omawiano spraw nabiałowych, na któremby nie pokazywano ulepszonych przyrządów i nie dowodzono potrzeby podniesienia gospodarstwa mlecznego.

Oprócz tego Towarzystwo gospodarskie galicyjskie wykształciło zagranicą kilku stypendystów, z których jeden złożył dowody zupełnego uzdolnienia na krajowego instruktora mleczarstwa, a drugi obeznał się praktycznie w Węgrzech z techniką przemysłu nabiałowego i mógłby naucej służyć niższą racjonalnego obchodzenia się z mlekiem i używanymi w dobrych mleczarniach przyrządami.

Niestety ci ludzie tymczasowo pracują na innem polu, bo nie znaleźli dotychczas sposobności spożytkowania swojej fachowej wiedzy dla kraju.

Komisya gospodarstwa krajowego stwierdza, że Towarzystwa rolnicze w sprawie podniesienia mleczarstwa spełniły swój obowiązek gorliwie i skutecznie, przygotowały bowiem należyte grunt do dalszej akcji. Więcej zrobić nie mogły z powodu braku funduszków.

Wysoki Sejm zajął się tą sprawą życzliwie w r. 1888. Gdy bowiem komisya gospodarstwa krajowego wypowiedziała zdanie, że ta gałąź gospodarstwa może przynieść olbrzymie dochody i należy ją otoczyć troskliwą opieką władz krajowych i państwowych, raczył Wysoki Sejm polecić Wydziałowi krajowemu, ażeby rzecz przygotował i stosowne wnioski przedłożył. Dziś więc odwołuje się komisya gospodarstwa krajowego do objawionej wówczas życzliwości Wysokiej Izby dla tej ważnej sprawy i przypominając argumenta, które w r. 1888 przytoczyła, ma zaszczyt oświadczyć: że nadeszła ostatecznie chwila, w której Reprezentacya kraju i Rząd państwa powinnyby poprzeć działanie Towarzystw rolniczych niezbędnymi ofiarami pieniężnymi.

Obecnie akcyja jest łatwiejszą niż dawniej. Gdy inne kraje musiały przed 20 laty czynić kosztowne próby i szukać nowych środków, dzisiaj potrzeba tylko wstąpić na utorowaną już i pewną drogę; ażeby dojść do zamierzonego celu.

Komisya gospodarstwa krajowego uznaje trafność uchwał, powziętych przez ankietę nabiałową, a przedstawionych w formie wniosków przez Wydział krajowy, wszelako sądzi, że w wykonaniu ich odmiennym nieco isę trzeba porządkiem.

Przedewszystkiem radzi komisya, ażeby naśladować te kraje, które na polu mleczarstwa już osiągnęły znamienite rezultaty i w tym duchu stawia komisya gospodarstwa krajowego na czele swoich postulatów: wyszukanie lub wykształcenie fachowego instruktora mleczarstwa.

Instruktor ten nietylko udzielałby rad i wskazówek chętnym i przygotowanym już do reform rolnikom i nietylko organizowałby po kraju spółki nabiałowe, produkcyjne i handlowe, ale nadto wykonywałby kontrolę nad temi instytucjami mleczarskimi, którymby kraj udzielał subwencyj lub pożyczek. Nie ulega bowiem wątpliwości, że gdy w kilku okolicach zorganizują się stowarzyszenia nabiałowe i pomyślnie rozwijać się będą, okaże się potrzeba dopomożenia bądź kredytem bądź subwencyą mniejszym spółkom włościańskim, które we wszystkich krajach stanowią główną podporę mleczarni związkowych, założonych w miastach lub dworach.

Byłoby pożądanem, ażeby jak najrychlej powstały w kraju specjalne szkoły mleczarskie jakie istnieją we wszystkich niemal krajach Europy, a nawet w sąsiednich prowincjach austriackich. Kształcą one przeważnie niższą służbę dla mleczarni i gospodarstw nabiałowych. Gdy jednak ta sprawa nie jest jeszcze dostatecznie przygotowaną, a bez inicjatywy i ofiarności prywatnej trudno ją w życie wprowadzić, przeto komisya gospodarstwa krajowego nie czyni w tym

roku żadnego w tej mierze wniosku. Natomiast uważa komisya za konieczne podnieść naukę praktycznego mleczarstwa w niższych szkołach rolniczych, oraz szerzyć tę naukę wśród ludu wiejskiego zapomocą nauczycieli wędrownych.

Założenie dobrych mleczarni w Dublanach, Czernichowie i innych szkołach rolniczych uważa komisya za potrzebne, ale tylko takich, które odpowiadałyby ilości produkowanego w folwarku szkolnym mleka; — tylko takich, jakie każde racjonalnie prowadzone gospodarstwo mieć powinno.

Nakoniec komisya gospodarstwa krajowego wyraża nadzieję, że c. k. Rząd przyczyni się chętnie odpowiednią subwencją do podniesienia mleczarstwa w kraju, bo przecież wiadomo, jak ważną rolę odgrywają produkta nabiałowe w handlu austryackim na Wschodzie. Radzi jednak komisya, ażeby Wydział krajowy poparł żądanie subwencji rządowej gruntownie opracowanym memoriałem i na podstawie cyfr statystycznych wykazał, jakie stanowisko mogłaby zająć Galicya w austryackim handlu wywozowym, gdyby usiłowania jej w podnoszeniu gospodarstwa mlecznego dostatecznie poparte zostały funduszem państwowym.

Poprzestając na powyższych uwagach, komisya gospodarstwa krajowego ma zaszczyt przedstawić Wysokiemu Sejmowi następujące wnioski:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby postarał się o instruktora mleczarstwa i otwiera na ten cel Wydziałowi krajowemu kredyt do wysokości 2.000 zł.
2. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby wprowadził praktyczną naukę mleczarstwa w niższych szkołach rolniczych i otwiera mu na ten cel kredyt do wysokości 1.200 zł.
3. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby ogłosił konkurs na napisanie podręcznika „o mleczarstwie“ dla uczniów szkół rolniczych i otwiera mu na ten cel kredyt w kwocie 500 zł.
4. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby postarał się u c. k. Rządu o stosowną subwencję ze skarbu państwa na podniesienie mleczarstwa w Galicyi.
5. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby wpłynął w właściwej drodze na reprezentacye miast, iżby zaprowadziły seislą kontrolę jakości wprowadzanych do miast artykułów nabiałowych.

We Lwowie 15. listopada 1890.

Przewodniczący

J. Tarnowski w. r.

Tadeusz Langie w. r.

sprawozdawca.

